

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN
INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Zaključna naloga

Ocenjevanje sive ekonomije na trgu dela v Sloveniji

(Estimating the shadow economy on the Slovenian labour market)

Ime in priimek: Gresa Jakupi

Študijski program: Matematika v ekonomiji in financah

Mentor: doc. dr. Ana Grdović Gnip

Koper, september 2018

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Gresa JAKUPI

Naslov zaključne naloge: Ocenjevanje sive ekonomije na trgu dela v Sloveniji

Kraj: Koper

Leto: 2018

Število listov: 32

Število tabel: 5

Število referenc: 20

Mentor: doc. dr. Ana Grdović Gnip

Ključne besede: siva ekonomija, stopnja uradne brezposelnosti, stopnja realne brezposelnosti, trg dela

Izvleček:

V tem zaključnem delu se bomo posvetili ocenjevanju sive ekonomije na trgu dela v Sloveniji. Siva ekonomija je pojav, katere produktivne dejavnosti so same po sebi zakonite, vendar so prikrite od oblasti za finančne dobičke. Siva ekonomija je lahko v različnih pojavnih oblikah, npr. proizvodnja brez ustreznih dovoljenj, ali pa z neprijavljenim delom, plačilo v gotovini ali pa na izmišljeni osnovi in napitnine. Najbolj pogosti vzroki za sivo ekonomijo so visoki davki in prispevki ali pa želja po neupravičenem uveljavljanju socialne podpore. Siva ekonomija ima tako pozitivne kot tudi negativne posledice. Posvetili se bomo sivi ekonomiji na trgu dela. Delovna sila so vsi tisti, ki so za delo sposobni in hkrati želijo delati. Brezposelnost obravnavamo na dva načina: po metodologiji Mednarodne organizacije (ILO), katera ima strožjo definicijo brezposelnosti in predstavlja bolj realno sliko in po metodologiji Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ), kjer lahko dobimo uradne podatke o brezposelnosti v Republiki Slovenije na trgu dela. Razhajanje med stopnjo registrirane in anketne brezposelnosti v Sloveniji je bilo najvišje v letu 2011 z 3,6 odstotnimi točkami. Najnižje pa je bilo leta 2008 z 2,3 odstotnimi točkami. Če gledamo po spolu, pa so ženske bolj vključene v sivo ekonomijo kot moški. Regija, kjer je največ sive ekonomije, je Pomurska. Primorska pa je regija, kjer je sive ekonomije najmanj. V primeru izgube BDP-ja je Slovenija v letu 2011 izgubila 2214,93 milijonov evrov oziroma 6,1 % BDP-ja, kar je bilo največ v opazovanem obdobju. Leta 2013 pa je izgubila najmanj glede na opazovano obdobje, in sicer 5,2 % BDP-ja.

Key words documentation

Name and SURNAME: Gresa JAKUPI

Title of final project paper: Estimating the shadow economy on the Slovenian labour market

Place: Koper

Year: 2018

Number of pages: 32

Number of tables: 5

Number of references: 20

Mentor: Assist. Prof. Ana Grdović Gnip, PhD

Keywords: shadow economy, registered unemployment rate, survey unemployment rate, labour market

Abstract:

In this final project paper we devoted ourself to evaluating the shadow economy in the labor market in Slovenia. The shadow economy is a phenomenon whose productive activities are inherently legal, but are hidden from the authorities for financial gains. The shadow economy can be in various forms, for example, production without proper licenses or undeclared work, payment in cash, or on fictitious basis and tips. The most common reasons for the shadow economy are high taxes and contributions or the desire for unjustified social support. In this analysis I focus on the shadow economy occurring on the labour market. I analyse unemployment in two ways: according to the methodology of the International Organization (ILO), which has a more rigorous definition of unemployment and represents a more realistic picture and according to the methodology of the Employment Service of the Republic of Slovenia (ZRSZ), which shows the official number of persons registered as unemployed. The discrepancy between the rate registered in the unemployment survey in Slovenia was the highest in 2011 from 3.6 percentage points. The lowest was in 2008 from 2.3 percentage points. If we look at gender, it seems that women are more involved in the shadow economy than men. The region where the grey economy is the highest is in Pomurska, while Primorska is the region where the economy is the smallest. In case of a loss of GDP, in 2011, Slovenia lost EUR 2214.93 million or 6.1 % of GDP, which is the highest in the observed period. However, on average in the 2009-2016 period the shadow economy on the labour market is of size 5.5 % of GDP.

Kazalo vsebine

1	Uvod	1
2	Siva ekonomija	2
2.1	Definicije	2
2.1.1	Delovna sila	4
2.1.2	Neprijavljeno delo	5
2.1.3	Brezposelnost	6
2.2	Vzroki in posledice	8
2.3	Metoda ocene	9
3	Pregled literature	11
4	Ocena sive ekonomije	14
4.1	Podatki	14
4.2	Metodologija	14
4.3	Rezultati	15
5	Zaključek	24
	Literatura	25

Kazalo tabel

1	Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti v Sloveniji za obdobje od leta 2008 do leta 2016	16
2	Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti pri moških in ženskah za obdobje od leta 2012 do leta 2016	17
3	Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti po regijah za obdobje od leta 2010 do leta 2016	19
4	Izračun BDP-ja na uro v Sloveniji za obdobje 2009-2016	22
5	Izračun sive ekonomije v Sloveniji v obdobju 2009-2016 v odstotkih BDP-ja	23

Seznam kratic

<i>BDP</i>	Bruto domači proizvod
<i>EU</i>	Evropska unija
<i>EUROSTAT</i>	Statistični urad Evropske unije
<i>HORECA</i>	hotel / restavracija / gostinstvo - prehrabene storitve
<i>ILO</i>	Mednarodna organizacija za delo
<i>MIMIC</i>	večkratni kazalci, večkratni vzroki
<i>NUTS</i>	skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot
<i>RS</i>	Republika Slovenije
<i>SURS</i>	Statistični urad Republike Slovenije
<i>ZRSZ</i>	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

1 Uvod

V zaključnem delu se bomo posvetili ocenjevanju sive ekonomije na trgu dela v Sloveniji. Siva ekonomija je pojav, katere produktivne dejavnosti so same po sebi zakonite, vendar so prikrite od oblasti za finančne dobičke. Siva ekonomija je lahko v različnih pojavnih oblikah, npr. proizvodnja brez ustreznih dovoljenj ali pa z neprijavljenim delom, plačilo v gotovini ali pa na izmišljeni osnovi in napitnine. Najbolj pogosti vzroki za sivo ekonomijo so visoki davki in prispevki, ali pa želja po neupravičenem uveljavljanju socialne podpore. Siva ekonomija ima tako kot pozitivne tudi negativne posledice. Posvetili se bomo sivi ekonomiji na trgu dela. Delovna sila so vsi tisti, ki so za delo sposobni in hkrati želijo delati. Brezposelnost obravnavamo na dva načina:

- po metodologiji Mednarodne organizacije (ILO), katera ima strožjo definicijo brezposelnosti in predstavlja bolj realno sliko,
- po metodologiji Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ), kjer lahko dobimo uradne podatke o brezposelnosti v Republiki Slovenije na trgu dela.

Drugo poglavje te naloge predstavlja teoretično ozadje empiričnega dela. V tem poglavju so predstavljene osnovne definicije sive ekonomije in njegovi vzroki ter posledice. Tretje poglavje obravnava literaturo na tem področju. Predstavlja rezultate o velikosti sive ekonomije za Slovenijo v perspektivi drugih primerljivih držav. Poleg uradnih zneskov, ki jih izračuna SURS, daje tudi vpogled v velikost sive ekonomije, ki prihaja iz drugih znanstvenih virov, ki se pridobivajo z uporabo različnih metod.

Četrto poglavje dela vključuje empirični del, tj. pojasnjuje uporabljeno metodologijo, podatke in pregleduje rezultate. Zadnje, peto poglavje je namenjeno sklepanju pripomb.

2 Siva ekonomija

Sivo ekonomijo je po svoji naravi težko meriti, saj poskušajo udeleženci v dejavnostih sive ekonomije ostati neopaženi. Zahtevke za informacije o obsegu sive ekonomije in nje-govem razvoju v daljšem časovnem obdobju je motiviran zaradi njegovega političnega in gospodarskega pomena. Poleg tega je celotna gospodarska dejavnost, vključno z ura-dno in neuradno proizvodnjo blaga in storitev, bistvena pri oblikovanju gospodarskih politik, ki se odzivajo na nihanja in gospodarski razvoj skozi čas. Poleg tega je velikost sive ekonomije osrednji vložek za oceno obsega davčne utaje in s tem za odločitve o njenem ustreznem nadzoru (Medina in Schneider, 2018).

Siva ekonomija je ahilova peta vseh ekonomij po svetu, zato je vlada Republike Slovenije (RS) v letu 2013 napovedala sistematičen boj proti sivi ekonomiji. Siva ekonomija ni le ekonomski pojav, temveč družbeni pojav in je del našega vsakdana. Vsak izmed nas se je že znašel v vlogi “koristnika” ali “ponudnika” sive ekonomije. Cilj vlade RS je z ukrepi spodbuditi spremembo obnašanja posameznikov in dvig splošne kulture izpolnjevanja obveznosti (Bizilj, 2013).

2.1 Definicije

Siva ekonomija je znana po različnih imenih, kot so skrita ekonomija, siva ekonomija, črno gospodarstvo ali pomanjkanje gospodarstva, denarna ekonomija ali neformalno gospodarstvo. Vse te sopomenke se nanašajo na nekatere vrste dejavnosti v senci. Uporabljamo naslednjo definicijo: *Siva ekonomija vključuje vse gospodarske dejavnosti, ki jih pri uradnih organih skrivajo zaradi denarnih, regulativnih in institucionalnih razlogov.*

Denarni razlogi vključujejo preprečevanje plačevanja davkov in vseh prispevkov za socialno varnost, regulativni razlogi vključujejo izogibanje vladni birokraciji ali breme regulativnega okvira, medtem ko institucionalni razlogi vključujejo korupcijsko zakonodajo, kakovost političnih institucij in šibko pravno državo. V Medina in Schneider (2018) študiji sivo ekonomijo odražajo predvsem pravne gospodarske in produktivne dejavnosti, ki bi, če bi bile zabeležene, prispevale k nacionalnemu BDP-ju, zato se

opredelitev sive ekonomije skuša izogniti nezakonitim ali kriminalnim dejavnostim.

Siva ekonomija je vsaka neprijavljena ali napačno prijavljena proizvodnja, storitev, zaposlitev in transakcija v okviru redne ali legalne dejavnosti. Na splošno jo delimo na dva dela (Bizilj, 2013):

- neprijavljeno delo, ki obsega zaposlitve in plačila, ki niso prijavljena zaradi izogibanja plačila davkov in prispevkov. Velikokrat gre tudi za neregistrirano dopolnilno dejavnost in dodatni zaslužek sicer redno zaposlenih ali pa je del plačila za delo plačano »na roke« (t. i. cash in hands);
- neprijavljen ali premalo prijavljen promet (pogosto pri gotovinskem poslovanju, fiktivno zmanjševanje davčne obveznosti).

. Siva ekonomija je pojav, ki je prisoten v vseh družbah, ne glede na njihovo raven razvoja. To je razlog, zakaj se definicije sive ekonomije razlikujejo med raziskovalci, državami in med različnimi časovnimi obdobji. Po Nastav (2009) siva ekonomija obsega vse produktivne dejavnosti, katerih blago in storitve so zakonite, vendar pa je dejavnost sama namerno prikrita od oblasti, običajno za finančne dobičke (npr. izogibanje davkom, neupoštevanje določenih predpisov in standardov itd.).

Meja proizvodnje vključuje nelegalne in prikrite dejavnosti. Nelegalna dejavnost zajema zakonsko prepovedano proizvodnjo in distribucijo blaga ter storitev, kot so droge in prostitucija. To je popolnoma nelegalno in poslabša položaj posameznika, zato jo imenujemo črna ekonomija. Medtem ko siva ekonomija je nelegalna samo zato, ker ni prijavljena oziroma je prikrita dejavnost. S sivo ekonomijo se izboljša položaj vseh vpletenih.

Nastav (2009) navaja, da se siva ekonomija v Sloveniji pojavlja v različnih pojavnih oblikah:

- proizvodnja proizvodov ali storitev brez ustreznih dovoljenj, registracije;
- proizvodnja proizvodov ali storitev z neprijavljenim delom;
- plačilo je navadno izvedeno bodisi v gotovini (plačilo za kmetijske pridelke, inštrukcije, gradbena dela, itd.) bodisi preko sicer legalnih poti, vendar na izmišljeni osnovi (plačevanje preko fiktivnih študentskih napotnic ali potnih nalogov, ki so manj obdavčeni);
- tudi napitnine spadajo v sivo ekonomijo, saj odražajo (neprijavljeno) plačilo oziroma dohodek za opravljeno storitev.

Proizvodnja proizvodov ali storitev brez ustreznih dovoljenj, registracije (neprijavljene gradbene storitve, storitve osebne nege, itd.) je zelo razširjena. Slabost tega je, da se določene stvari opravljajo brez upoštevanja standardov. Na primer, če se odločimo za bolj poceni gradbenika, kii ne upošteva vseh postopkov, bomo zelo tvegali, ker lahko ne upošteva varstvenih ukrepov. V primeru slabo opravljene storitve nimamo nobenega dokaza, da je posameznik določeno stvar opravil, saj nismo prejeli računa. Brez dokazov nimamo pravice, da bi se po pravni poti pogajali.

Proizvodnja z neprijavljenim delom (delo v kmetijstvu, gradbeništvu, inštrukcije, itd.) - če se delo ne prijavi, imata korist delodajalec in delojemalec. V tem primeru imamo izgubo le na državnem BDP-ju. Primer najpogostejše oblike tega pojava so inštrukcije, ki se ponavadi izvajajo na domu in ni nobenih sledi tega dela.

Plačilo je navadno izvedeno bodisi v gotovini bodisi preko sicer legalnih poti, vendar na izmišljeni osnovi - to vrsto pojavne oblike poznajo še najboljše študentje oziroma tisti, ki imajo status študenta. V Sloveniji je pogost pojav, da podjetja raje zaposlujejo študente zaradi nižjih stroškov, zato se nekateri odločijo vpisati se na izobraževalni program, čeprav ga nikoli ne obiskujejo, z razlogom, da dobijo službo.

Napitnino lahko smatramo kot nagrado za storitev. Vsekakor napitnini ni možno nikjer slediti, kar posledično oslabi državni BDP.

V tem delu uporabljamo prevladujoči izraz sive ekonomije, ki se nanaša na tržno proizvodnjo blaga in storitev, ki so po veljavnih zakonih v bistvu zakonite, kar je prikrito, da bi se izognili plačilu davkov na dohodek in prispevkov za socialno zavarovanje ter bi se izognili ureditvi trga za proizvode in faktorje. Sivo ekonomijo izmerimo kot odstotek registriranega bruto domačega proizvoda (BDP) v državi, pri čemer uporabimo niz mednarodno primerljivih kazalnikov. Kot senco ali neformalno delovno silo štejemo nestrokovne samozaposlene in delodajalce, ki zaposlujejo pet ali manj delavcev; delavci brez pisne pogodbe o zaposlitvi; neplačani družinski člani; in tisti, ki ne prispevajo prispevkov za socialno zavarovanje. (Packard et al., 2012)

2.1.1 Delovna sila

Načeloma bi lahko delala celotna populacija, vendar otroci in starejši ne delajo. Aktivna populacija so vsi ljudje v starosti od 15 do 64 let, po Eurostatu od 15 do 74 let. Ni nujno, da vsi za delo sposobni tudi želijo delati, to je med drugim odvisno od višine plač. Delovna sila so tisti, ki so za delo sposobni in želijo delati oz. aktivna populacija

brez tistih, ki ne želijo delati. Delovna sila je tisto, kar štejemo kot ponudbo dela. Tisti, ki ne želijo delati, niso brezposelni.

2.1.2 Neprijavljeno delo

V Sloveniji je neprijavljeno delo ali drugače povedano delo na črno prepovedano z zakonom. Zakon, kjer je opredeljeno delo na črno in kazenski pregon, je Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanje na črno (ZPDZC, Uradni list RS, št. 12/07).

Na ravni EU je neprijavljeno delo opredeljeno kot vse plačane dejavnosti, ki so po svoji naravi zakonite, vendar niso prijavljene javnim organom, ob upoštevanju razlik v regulativnih sistemih držav članic (Evropska Komisija, 2018).

Neprijavljeno delo je lahko v različnih oblikah. Najpogostejši tip je delo, opravljeno v formalni zavezi, delno ali v celoti neprijavljeno. Delno neprijavljeno delo se včasih imenuje tudi slabo deklarirano delo, plačilo na ovojnicah ali cash-in-hand. Drugi tip je neprijavljen "lastni račun" ali samozaposleni, kjer samozaposlene osebe nudijo storitve bodisi formalnemu podjetju bodisi drugim strankam, kot so gospodinjstva.

Neprijavljeno delo se pojavlja v vseh vrstah gospodarskih sektorjev, tako znotraj držav kot prek meja. Pogosto se izvaja v sektorjih, kot so gradnja, obnova ali popravila, vrtnarjenje, čiščenje, zagotavljanje otroškega varstva ali HORECA¹ (Evropska Komisija, 2018).

Raziskava Eurobarometra, izvedena leta 2013, kaže, da v EU (Evropska Komisija, 2018):

- 11 % Evropejcev priznava, da so v preteklem letu kupili blago ali storitve, ki so vključevali neprijavljeno delo;
- 4 % priznavajo, da so sami prejeli neprijavljeno plačo v zameno za delo;
- eden od 30 (3 %) je bil delno plačan ("plače v ovojnicah").

Glavno odgovornost za reševanje neprijavljenega dela imajo nacionalni organi. Boj proti neprijavljenemu delu se večinoma nanaša na tri vrste izvršilnih organov:

- Inšpektorati za delo, ki obravnavajo zlorabe glede delovnih pogojev in/ali zdravstvenih in varnostnih norm;

¹Hotel, restavracija, gostinstvo, prehrabene storitve.

- Inšpektorati socialne varnosti, ki se borijo proti goljufijam pri prispevkih za socialno zavarovanje;
- davčni organi, ki se ukvarjajo z davčno utajo.

Poleg tega so v nekaterih državah članicah v te naloge vključeni tudi socialni partnerji, carinski organi, organi za migracije, policija in državno tožilstvo.

V zadnjih desetih letih so vse države članice sprejele različne ukrepe za okrepitev svojih prizadevanj v boju proti neprijavljenemu delu, saj ima negativne posledice. Večina jih je na področju odvrtačalnih ukrepov, ki vplivajo na vedenje ljudi s strožjimi sankcijami, ali se osredotočajo na učinkovitejše inšpekcije. Poleg tega države članice uporabljajo preventivne ukrepe, kot so (Evropska Komisija, 2018):

- davčne olajšave,
- amnestije,
- ozaveščanje,
- zmanjšati pojav neprijavljenega dela in olajšati upoštevanje obstoječih pravil.

2.1.3 Brezposelnost

Stopnja brezposelnosti je definirana kot število brezposelnih v procentih od aktivnega prebivalstva, pri čemer tvori aktivno prebivalstvo število delovno aktivnih in število brezposelnih. V Sloveniji razlikujemo dve stopnji brezposelnosti:

- stopnja registrirane brezposelnosti: primerja število oseb registriranih pri enotah Zavoda RS za zaposlovanje (registrirano brezposelnih) s številom aktivnih po registrskih virih, ki ga poleg registrirano brezposelnih tvorijo še zaposlene in samozaposlene osebe, kot jih mesečno evidentira SURS preko registra delovno aktivnega prebivalstva;
- stopnja anketne brezposelnosti se ugotavlja s četrletnimi anketami o delovni sili. Anketa se izvaja skladno z navodili Mednarodne organizacije za delo (ILO) in Statističnega urada Evropske unije (Eurostat). Glede na rezultate anket so brezposelne tiste anketirane osebe, ki v referenčnem tednu niso bile delovno aktivne (v skladu z navodili), a aktivno iščejo delo (preko zavodov za zaposlovanje so poslale prošnje za zaposlitev ipd.) in so v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti delo. Delovno aktivne pa so tiste osebe, ki so v zadnjem tednu (od ponedeljka do nedelje) opravljale kakršnokoli delo za plačilo, dobiček ali družinski

dobrobit, ali imele status zaposlene ali samozaposlene, čeprav niso delale. (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2018)

Definicija brezposelnosti po Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje

Registrirane brezposelne osebe so iskalci zaposlitve, ki niso v delovnem razmerju, niso samozaposleni, niso poslovodne osebe v osebni družbi ali enoosebni družbi z omejeno odgovornostjo ter zavodu, niso kmetje, niso upokojenci, nimajo statusa dijaka, vajenca, študenta ali udeleženca izobraževanja odraslih, mlajšega od 26 let, so zmožni za delo, so prijavljeni na ZRSZ, aktivno iščejo zaposlitev in so pripravljeni sprejeti ustrezno oziroma primerno zaposlitev, ki jim jo ponudi ZRSZ ali drug izvajalec storitve posredovanja zaposlitve. Zmožne za zaposlitev so brezposelne osebe od dopoljnega 15. do 65. leta starosti, pri katerih ni prišlo do popolne nezmožnosti za delo po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ali po predpisih o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Statistični urad Republike Slovenije, 2018a).

Brezposelni so tisti, ki (Statistični urad Republike Slovenije, 2018a):

- imajo status udeleženca izobraževanja odraslih in izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarnega nadomestila ter bodo aktivno iskali zaposlitev ob nadaljevanju izobraževanja;
- tujci, ki izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarnega nadomestila med brezposelnostjo ali imajo veljavno osebno delovno dovoljenje;
- tujci s prostim dostopom na slovenski trg dela: družinski clani slovenskega državljanca, državljan držav EU, EGP ali Švicarske konfederacije, družinski clani državljanov EU, EGP, Švicarske konfederacije, ki nimajo državljanstva, tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje, begunci, tujci s statusom rezidenta za daljši čas v drugi državi EU, tujci slovenskega rodu do tretjega kolena v ravni vrsti, ki zakonito prebivajo v Republiki Sloveniji;
- tujci, ki so žrtve trgovine z ljudmi ali žrtve nezakonitega zaposlovanja, oseba s subsidiarno zaščito ali modro karto.

Definicija brezposelnosti po Mednarodni organizaciji dela

Brezposelni so tisti, ki v zadnjem tednu pred anketiranjem niso delali, niso bili zaposleni ali samozaposleni in niso opravili nikakršnega dela za plačilo, vendar aktivno iščejo delo. V zadnjih štirih tednih so se zglasili na zavodu za zaposlovanje, poslali

prošnje za zaposlitev ipd. in so takoj, v naslednjih dveh tednih pripravljene sprejeti delo. Med brezposelne osebe štejemo tudi tiste, ki so že našle delo, vendar ga bodo začele opravljati po izvedbi raziskovanja. Ugotavljanje brezposelnosti je anketno, izvaja se po enakih metodah v različnih državah in takšni podatki so mednarodno primerljivi. (Statistični urad Republike Slovenije, 2018b)

2.2 Vzroki in posledice

Siva ekonomija vključuje vso tržno pravno proizvodnjo blaga in storitev, ki so namerno prikrite od javnih organov iz naslednjih razlogov (Schneider, 2012):

1. da bi se izognili plačilu davka na dohodek, davka na dodano vrednost ali drugih davkov,
2. da bi se izognili plačilu prispevkov za socialno varnost,
3. da bi se izognili izpolnjevanju nekaterih pravnih standardov trga dela, kot so minimalne plače, najdaljši delovni čas, varnostni standardi itd.,
4. da bi se izognili izpolnjevanju nekaterih upravnih obveznosti, kot je izpolnjevanje statističnih vprašalnikov ali drugih upravnih obrazcev

Najbolj pogost vzrok za delovanje v sivi ekonomiji v manj razvitem svetu je strategija preživetja. V razvitejših državah se večina odloči za delovanje v sivi ekonomiji zaradi visokih davkov in prispevkov, želje po neupravičenem uveljavljanju socialne podpore in visokih administrativnih ovir, kot so postopki in standardi (Nastav, 2009).

Kot vemo, je Slovenija socialna država, zato svojim državljanom pomaga s socialnimi transferi, zato se posamezniki odločajo prijavljati npr. na mesto za poln delovni čas, za polovični delovni čas. Polovico plače dobijo na svoj račun, drugo polovico pa v gotovini. V tem primeru, jim država priskoči na pomoč in posledično imajo večji dohodek. V primeru dela za krajši delovni čas, so tudi davki nižji.

Po Nastav (2009) ima pojav sive ekonomije negativne in pozitivne posledice. Siva ekonomija povzroča, da javne finance zberejo manj davkov, lahko povzroči škodo podjetjem uradnega gospodarstva, saj se soočajo z višjimi stroški (in zato niso konkurenčne). Potrošniki pa so lahko na slabšem, ker nimajo garancije za izdelke in storitve, saj nimajo dokazov, da so določeno stvar kupili in ne morejo uveljaviti svojih pravic.

Na drugi strani ima siva ekonomija tudi pozitivne posledice. Podjetja, ki se ukvarjajo s sivo ekonomijo, lahko delujejo po nižjih stroških dela in več ljudi se lahko zaposli. Potrošniki plačujejo manj, ker se ne obračunava davek na dodano vrednost, ali se ne ukvarjajo z nekaterimi stroški poslovanja in transakcij, ki jih povzročajo birokratske in upravne ovire, ki zahtevajo dodatna sredstva.

Res prihranimo, če koristimo “sivo ekonomijo”?

S sivo ekonomijo posameznik pridobi le v prvem trenutku, na dolgi rok pa izgubljam vsi. Delavci, ki delajo na črno, so brez socialne varnosti v obliki pokojnine in zdravstvenega zavarovanja. Potrošniki ob plačilu na roke, ne prejmejo računa in zato ne morejo uveljavljati reklamacij za slabo opravljeno storitev ali pokvarjen izdelek. (Bizilj, 2013)

2.3 Metoda ocene

Merjenje sive ekonomije

V tem pododdelku so opisane glavne metodologije za merjenje neformalnega gospodarstva, ki poudarjajo njihove prednosti in pomanjkljivosti. Te pristope lahko razdelimo na neposredne ali posredne.

Neposredni pristopi

Najpogostejši neposredni pristopi k merjenju velikosti neformalnega gospodarstva se opirajo na raziskave in vzorce, ki temeljijo na prostovoljnih odgovorih, ali davčnem pregledu in drugih metodah skladnosti. Medtem ko dajejo veliko podrobnosti o strukturi sive ekonomije, so rezultati občutljivi na način oblikovanja vprašalnika in pripravljenost anketirancev k sodelovanju. Posledično raziskave verjetno ne bodo zajele vseh neformalnih dejavnosti. (Medina in Schneider, 2017)

Posredni pristopi

Posredni pristopi, ki se imenujejo »kazalniški« pristopi, so večinoma makroekonomski. Ti deloma temeljijo na (Medina in Schneider, 2017):

- *Razlika med nacionalnimi izdatki in statistiko dohodka*: če bi lahko tisti, ki delajo v neformalnem gospodarstvu, skrčili svoje dohodke za davčne namene, ne pa tudi njihove izdatke, bi se lahko razlika med nacionalnim dohodkom in nacionalnimi ocenami izdatkov uporabila za približevanje velikosti sive ekonomije. Ta pristop

predpostavlja, da se vsi sestavni deli izdatkovne strani merijo brez napak in da so zgrajeni tako, da so statistično neodvisni od dohodkovnih dejavnikov.

- *Razlika med uradno in dejansko delovno silo*: če se predvideva, da bo skupna udeležba delovne sile konstantna, se lahko zmanjšanje uradne udeležbe delovne sile razume kot povečanje pomena sive ekonomije. Ker nihanje stopnje udeležbe lahko vsebuje veliko drugih pojasnil, kot so položaj v poslovnem ciklu, težave pri iskanju zaposlitve ter odločitve o izobraževanju in upokojitvi, vendar te ocene predstavljajo šibke kazalnike velikosti sive ekonomije
- *Pristop "porabe električne energije"*: poraba električne energije je najboljši fizični kazalnik celotne (uradne in neuradne) gospodarske dejavnosti. Razlika med rastjo porabe električne energije in rastjo uradnega BDP-ja določi približek za rast neformalnega gospodarstva.
- *Pristop "denarnih transakcij"*: Znanе so zaloge denarja in uradne ocene BDP-ja, denarna hitrost pa se lahko oceni. Če je velikost sive ekonomije delež uradnega gospodarstva, potem se siva ekonomija lahko izračuna za preostanek vzorca.
- *Pristop "valutnega povpraševanja"* : ob predpostavki, da neformalne transakcije potekajo v obliki gotovinskih plačil, da se organom ne pusti opaznih sledi, bo povečanje velikosti neformalnega gospodarstva posledično povečalo povpraševanje po valuti.
- *Pristop z več indikatorji, večkratnimi vzroki (MIMIC)*: ta metoda izrecno upošteva več vzrokov in več neželenih učinkov neformalnega gospodarstva. Metodologija uporablja povezave med opaznimi vzroki in učinki neopažene spremenljivke, v tem primeru sive ekonomije, za oceno same spremenljivke.

3 Pregled literature

Področja, ki se najpogosteje izogibajo obveznostim, so advokatura, zobozdravstvo, popravilo avtomobilov, frizerstvo, gostinstvo, popravila elektronskih naprav, gradbeništvo, zasebne inštrukcije, varstvo otrok, neregistrirani prevozi, oddajanje stanovanj, pomoč na domu, kmetijstvo ipd. Največ sive ekonomije je med malimi podjetji v dejavnostih končne potrošnje z gotovinskim plačilom, kjer se za opravljeno storitev ne izda račun ali pa davčni zavezanci naknadno izbrišejo promet (Bizilj, 2013).

Že iz same definicije sive ekonomije izhaja, da je njen obseg izredno težko ugotovljati, saj njene dejavnosti niso uradno evidentirane. To je tudi razlog, da obstajajo le ocene njenega obsega - tako v svetu kot pri nas. Zaradi uporabe različnih metodologij pa prihaja tudi pri ocenah do velikih razhajanj.

To je zelo očitno tudi na primeru Slovenije, saj domače in tuje ocene obsega sive ekonomije pri nas segajo od 10 do skoraj 24 odstotkov BDP-ja oz. od 3,5 do 8,5 milijard evrov (Vlada Republike slovenije, 2018).

Po Nastav in Bojnec (2007) je ocenjena zgornja meja razhajanja zaposlenosti za obdobje od leta 1993 do leta 2004 nihala med 11,3 % v letu 1993 in 23,9 % v letu 1998. Medtem ko je bila najnižja spodnja meja 9,2 % iz leta 1993, najvišja pa 19,5 % v letu 1998. Nastav (2009) je ocenil, da siva ekonomija v Sloveniji v letu 2007 obsega 15,6 odstotkov BDP-ja.

SURS je v analizi sive ekonomije v Sloveniji v letu 2007 ocenil, da odvisno od uporabljene metodologije ta v Sloveniji znaša od 8,3 do 12,2 odstotka BDP-ja. Za leto 2010 ocena sive ekonomije v okviru statistike nacionalnih izračunov znaša 8,3 odstotka BDP-ja.

Kot opazimo je SURS napovedal, da bo siva ekonomija v letu 2007 znašala med 8,3 do 12,2 odstotka BDP-ja. Medtem ko pa je Nastav (2009) ocenil nekoliko večji obseg sive ekonomije od zgornje meje postavljenje s strani statističnega urada RS. Ocena sive ekonomije za leto 2007 znaša 15,6 odstotkov BDP-ja. To je 3,4 odstotnih točk več

od napovedanega za tisto leto. To nam daje vedeti, da je sivo ekonomijo težko vnaprej napovedati.

Statistični urad RS ocenjuje, da je bilo v letu 2010 sive ekonomije za 9,8% BDP-ja, medtem ko mednarodne analize kažejo na nekoliko večjo številko, in sicer za 24,1 % BDP-ja. Medina in Schneider (2017), ki že več let ocenjuje deleže sive ekonomije v svetu, je v svoji študiji delež sive ekonomije za Slovenijo za leto 2012 ocenil na 23,6 odstotka BDP-ja, hkrati pa ugotavlja, da se ta največkrat pojavlja kot dopolnilna dejavnost in dodatni zaslužek v registrirani dejavnosti.

Ne glede na različne ocene obsega sive ekonomije pa je dejstvo, da ta obstaja, je previsoka in da država z njenim pojavom zgublja sredstva, ki bi jih sicer lahko namenila za zagotavljanje pravic iz javnih storitev državljanom. (Vlada Republike Slovenije, 2018)

Število brezposelnih se je v letu 2014 v primerjavi s predhodnim letom znižalo za 4.000 (ali za 3,5 %). Ker se je hkrati povečalo število aktivnih prebivalcev (za 7.000), se je posledično znižala stopnja brezposelnosti: v letu 2013 je stopnja anketne brezposelnosti znašala 10,1 %, v letu 2014 pa 9,7 %.

Pri naraščanju brezposelnosti je bilo zadnjih nekaj let kljub negativnim trendom pozitivno to, da je bilo to naraščanje iz leta v leto počasnejše, in to v absolutnem in v relativnem smislu: v letu 2009 je število brezposelnih glede na leto pred tem naraslo za 34 % (15.000), v letu 2010 za 23 % (14.000), v letu 2011 za 11 % (8.000), v letu 2012 za malo manj kot 8 % (6.000). V letu 2013 se je trend obrnil, saj se je število brezposelnih povečalo za 13,5 % (12.000), v letu 2014 pa se je število brezposelnih v primerjavi z letom 2013 celo znižalo.

Pri stopnjah anketne brezposelnosti so se v zadnjih nekaj letih, torej od začetka gospodarske krize, pojavile velike razlike glede na stopnjo dosežene izobrazbe. V letu 2008 je bila stopnja brezposelnosti med osebami z največ osnovnošolsko izobrazbo kar za 8,8 odstotne točke nižja kot v letu 2014, med srednješolsko-izobraženimi je ta razlika znašala 6,1 odstotne točke, med osebami z vsaj višješolsko izobrazbo pa 2,9 odstotne točke. (Statistični urad Republike Slovenije, 2014)

Povprečna vrednost sive ekonomije 158 držav je 31,9 odstotka uradnega BDP-ja. Mediana je 32,3 odstotka uradnega BDP-ja, kar kaže, da sta obe vrednosti precej blizu drug drugi, zato ni močnega odstopanja. Tri države z največjo sivo ekonomijo so Zim-

babve s 60,6 odstotka uradnega BDP-ja, Bolivija z 62,3 odstotka uradnega BDP-ja in Gruzija s 64,9 odstotka uradnega BDP-ja. Tri države z najmanjšo sivo ekonomijo so Avstrija z 8,9 odstotka uradnega BDP-ja, Združene države z 8,3 odstotka uradnega BDP-ja in Švica s 7,2 odstotka uradnega BDP-ja. Povprečno sivo gospodarstvo je blizu Ekvatorialne Gvineje s 31,8 odstotka in Surinama s 32,2 odstotka uradnega BDP-ja. (Medina in Schneider, 2017).

Po Medina in Schneider (2018), kjer najdemo povprečno vrednost velikosti sive ekonomije za časovno obdobje od leta 1991 do leta 2015, smo prišli do naslednjih ugotovitev. Slovenija ima povprečno sivo ekonomijo 24,09 % uradnega BDP-ja, kar je pod povprečjem 158 držav, v katerih znaša 31,9 % uradnega BDP-ja. Višjo povprečno vrednost imajo naslednje države: Hrvaška z 28,81 % uradnega BDP-ja, Poljska 25,10 % uradnega BDP-ja, Italija z 24,95% uradnega BDP-ja, Madžarska z 25,23% uradnega BDP-ja, itd. Nižjo povprečno vrednost pa Portugalska z 21,88 % uradnega BDP-ja, Francija z 13,49 % uradnega BDP-ja, Nemčija z 11,97 % uradnega BDP-ja, itd.

4 Ocena sive ekonomije

4.1 Podatki

Podatke za stopnjo registrirane brezposelnosti in za stopnjo anketne brezposelnosti smo črpali s spletne strani statističnega urada RS. Pri pregledu razhajanja za celotno Slovenijo smo uporabili podatka za obdobje od leta 2008 do 2016. Podatki za stopnjo registrirane brezposelnosti so podani na mesečni ravni. Podatki za stopnjo anketne brezposelnosti pa na letni ravni. Za primerjavo teh dveh je bilo potrebno podatke za stopnjo registrirane brezposelnosti nekako spremeniti, in sicer smo za 12 mesecev izračunali povprečje, tako da smo pridobili podatke na letni ravni.

Podoben postopek je bil tudi pri primerjavi podatkov po spolu ter po regijah. Pri primerjavi po spolu smo uporabili podatke za časovno obdobje od leta 2012 do leta 2016 zaradi nedostopnosti nekaterih podatkov. Pri ocenjevanju razhajanja med obema stopnjama za regije Slovenije smo uporabili podatke za časovno obdobje od leta 2010 do leta 2016.

4.2 Metodologija

Brezposelnost lahko obravnavamo na dva načina:

1. po metodologiji Mednarodne organizacije dela (ILO), ki ima strožjo definicijo brezposelnosti in posledično predstavlja bolj realno sliko brezposelnosti,
2. po metodologiji Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ), kjer lahko dobimo uradne podatke o brezposelnosti v Republiki Slovenije na trgu dela.

Odločili smo se za podatkovni sistem s podatki o trgu delovne sile, ki se v bistvu zanaša na razlike v dejanski (realni) in uradni (registrirani) porabi dela. Obstajata dva vira dokazov za ta dva vidika. Po eni strani Anketa o delovni sili, katera razkriva dejansko stran. Po drugi strani pa uradna evidenca Zavoda RS za zaposlovanje ali Statističnega urada RS (ali nekaterih drugih virov podatkov, kjer delodajalci prijavljajo svoje zaposlene) zagotavljajo uradne podatke za ponudbo na trgu dela. Če poenostavimo,

nesorazmerje med resnično in uradno uporabo dela se lahko približa s podatki o brezposelnosti iz dejanske (anketne) in registrirane uporabe delovne sile. Želimo preveriti značilnosti za posamezno državo, v našem primeru za Slovenijo npr., ali večina registriranih brezposelnih dela v sivem gospodarstvu in s tem raziskujemo razliko v stopnji brezposelnosti ali absolutnem številu brezposelnih, ki so jih na eni strani pridobili po Anketi o delovni sili po strožji opredelitvi Mednarodne organizacije dela in po Zavodu RS za zaposlovanje drugo. Ta razlika zagotavlja preprosto, vendar ne natančno število ljudi, ki delajo v sivem gospodarstvu.

Ko enkrat izračunamo razliko med anketirano in registrirano stopnjo brezposelnosti, bomo približno enako ocenili velikost sive ekonomije v Sloveniji z zelo preprosto intuicijo. Razlika med stopnjami brezposelnosti namreč kaže na razmerje med osebami, ki so registrirane kot brezposelne, vendar dejansko delajo (glede na to, da se po anketirani stopnji pojavljajo kot zaposleni). Najprej izračunamo vrednost BDP-ja na uro, ki se ugotavlja z uporabo nacionalnih računov in podatkov o zaposlitvi kot v OECD (2008). Nato to vrednost BDP-ja uporabljamo za opravljene delovne ure, da bi ocenili, koliko je BDP izgubljen ob predpostavki, da so vse osebe, ki se pojavljajo kot zaposleni (medtem ko so registrirane kot brezposelne osebe), opravljale polni delovni čas v posameznih letih.

4.3 Rezultati

V nadaljevanju tega dela bodo prikazani rezultati tega raziskovanja glede sive ekonomije na trgu dela. Odločili smo se za primerjavo po treh merilih:

- primerjava registrirane in anketne stopnje brezposelnosti v Sloveniji,
- primerjava registrirane in anketne stopnje brezposelnosti po spolu,
- primerjava registrirane in anketne stopnje brezposelnosti po regijah.

V nadaljevanju je predstavljena primerjava stopnje registrirane in anketne brezposelnosti v Sloveniji za obdobje od leta 2008 do leta 2016.

Tabela 1: Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti v Sloveniji za obdobje od leta 2008 do leta 2016

Brezposlenost	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Registrirana stopnja	6,7	9,2	10,7	11,8	12	13,1	13,1	12,3	11,2
Anketna stopnja	4,4	5,9	7,2	8,2	8,8	10,1	9,7	9	8
Razhajanje	2,3	3,3	3,5	3,6	3,2	3	3,4	3,3	3,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, lastni izračuni.

Leta 2008 je bila stopnja registrirane brezposelnosti 6,7 %, medtem ko je bila stopnja anketirane brezposelnosti 4,4 %. Razlika med tema dvema načinoma merjenja znaša 2,3 odstotnih točk. V letu 2009 smo opazili dvig registrirane stopnje brezposelnosti na 9,2 %, v tem letu pa je bila stopnja anketne brezposelnosti 5,9 %. Opazimo večje razhajanje kot v prešnjem letu, kar znaša 3,3 odstotnih točk.

Trend povišanja stopnje registrirane brezposelnosti se je nadaljeval do leta 2013, in sicer leta 2010 je bila stopnja registrirane brezposelnosti 10,7 %, leta 2011 se je zvišala na 11,8 %, medtem ko se je leta 2012 nekoliko dvignila na 12 %. V letu 2013 pa je naredila strm preskok na 13,1 %. Leta 2014 smo imeli enako stopnjo registrirane brezposelnosti kot v letu 2013.

Stopnja anketne brezposelnosti je tudi postopoma narastla iz leta 2010, z 7,2 % pa do leta 2013, z 10,1 %. Leta 2014 smo opazili rahel padec stopnje anketne brezposelnosti, in sicer na 9,7 %. Razhajanje med obema načinoma merjenja stopnje brezposelnosti v letih med 2010 in 2014, je nihalo med 3 odstotnimi točkami v letu 2013 in 3,6 odstotnimi točkami leta 2011.

V letu 2015 je znašala stopnja registrirane brezposelnosti 12,3 %, medtem ko je bila stopnja anketne brezposelnosti 9 %. Razlika med tema dvema stopnjama znaša 3,3 odstotnih točk, kar je v intervalu trenda v prejšnjih opazovanih letih.

V zadnjem letu opazovanega obdobja, in sicer v letu 2016 sta obe stopnji imeli padec. Medtem ko se razlika med tema dvema stopnjama ni dosti spremenila. Ta razlika je znašala 3,2 odstotnih točk, kar je precej podobno kot v prejšnjih letih.

V opazovanem obdobju smo opazili, da je bil prisoten pojav sive ekonomije v vseh

letih. Najmanj ga je bilo opaziti v letu 2008, z 2,3 odstotnimi točkami. Največ pa ga je bilo leta 2011, in sicer 3,6 odstotnih točk.

V nadaljevanju je prikazana razlika med stopnjo registrirane in anketne brezposelnosti po spolu za obdobje od leta 2012 do leta 2016.

Tabela 2: Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti pri moških in ženskah za obdobje od leta 2012 do leta 2016

Brezposlenost	2012	2013	2014	2015	2016
Moški					
Registrirana stopnja	11,5	12,5	12,1	11,1	10,2
Anketna stopnja	8,4	9,4	8,9	8,1	7,5
Razhajanje	3,1	3,1	3,2	3,0	2,7
Ženski					
Registrirana stopnja	12,6	13,8	14,3	13,8	12,4
Anketna stopnja	9,4	10,9	10,6	10	8,6
Razhajanje	3,2	2,9	3,7	3,8	3,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, lastni izračuni

Leta 2010 je bila registrirana stopnja brezposelnosti pri moških 10,1 %, medtem ko pri ženskah je bila 11,6 %. Anketna stopnja brezposelnosti pri moških je znašala 7,4 %, pri ženskah pa 7 %. Razlika med stopnjama pri moških znaša 2,7 odstotnih točk, pri ženskah pa 4,6 odstotnih točk.

Razlika med registrirano stopnjo brezposelnosti in anketno stopnjo brezposelnosti pri moških v letu 2011 je bila 3,2 odstotnih točk. Pri ženskah pa ta razlika znaša 4,2 odstotnih točk. Podobno kot v prejšnjem letu je razlika pri ženskah večja kot pri moških.

V letu 2012 opazimo, da je razlika med obema načinoma merjenja pri moških 3,1 odstotnih točk, pri ženskah 3,2 odstotnih točk. Razhajanja med moškimi in ženskami v tem letu ni bilo opaziti.

V sredini opazovanega obdobja, in sicer v letu 2013 je registrirana stopnja brezposelnosti pri moških znašala 12,5 %, anketna stopnja brezposelnosti pa 9,4 %. Razhajanje pri moških znaša 3,1 odstotnih točk. Pri ženskah je le-to razhajanje nekoliko manjše kot pri moških, in sicer 2,9 odstotnih točk.

Leta 2014 je razlika med uradno in dejansko stopnjo brezposelnosti pri moških znašala 3,2 odstotnih točk. Pri ženskah je bila uradna stopnja brezposelnosti 14,3 %, dejanska stopnja pa 10,6 %. Razhajanje med stopnjama pri ženskah znaša 3,7 odstotnih točk, kar je nekoliko več kot pri moških. V letu 2015 je razlika med uradno in dejansko stopnjo brezposelnosti pri moških znašala 3 odstotne točke, pri ženskah pa nekoliko več kot pri moških, in sicer 3,8 odstotnih točk.

Uradna stopnja brezposelnosti v letu 2016 pri moških znaša 10,2 %, dejanska pa 7,5 %. Razhajanje znaša 2,7 odstotnih točk, kar predstavlja najmanjšo razliko med uradno in dejansko stopnjo brezposelnosti pri moških v opazovanem obdobju. Pri ženskah je bila uradna stopnja brezposelnosti 12,4 %, dejanska pa 8,6 %. Razlika pa znaša 3,8 odstotnih točk oziroma enako kot v prejšnjem letu.

Glede na pridobljene podatke zglada, da so ženske bolj vključene v sivo ekonomijo. Namreč le v letu 2013 je več moških kot žensk sodelovalo v sivi ekonomiji. V vseh drugih letih opazovanega obdobja so ženske imele večji delež pri sodelovanju v procesu sive ekonomije.

Iz pridobljenih podatkov s spletne strani statističnega urada Republike Slovenije smo prišli do naslednjih ugotovitev glede razhajanja med načinoma merjenja brezposelnosti po regijah. Slovenija je po NUTS (skupna evropska statistična klasifikacija teritorialnih enot) razdeljena na 12 regij. Naslednja tabela prikazuje primerjavo med stopnjama brezposelnosti po regijah.

Tabela 3: Primerjava registrirane in anketne brezposelnosti po regijah za obdobje od leta 2010 do leta 2016

Regija	Brezposlenost	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pomurska	Registrirana stopnja	19,0	18,0	17,3	17,8	18,4	18,9	17,4
	Anketna stopnja	11,7	15,7	14,3	13,3	13,1	12,5	10,8
	Razhajanje	7,3	2,3	3,0	4,5	5,3	6,4	6,6
Podravska	Registrirana stopnja	13,5	14,5	14,1	14,7	14,4	13,6	12,5
	Anketna stopnja	9	9,7	10,6	11,7	12	11	9
	Razhajanje	4,5	4,8	3,5	3,0	2,4	2,6	3,5
Koroška	Registrirana stopnja	13,1	13,3	12,2	13,9	13,0	11,5	10,7
	Anketna stopnja	7,9	7,4	7,2	11,3	12,2	9,7	7,4
	Razhajanje	5,2	5,9	5,0	2,6	0,8	1,8	3,3
Savinjska	Registrirana stopnja	11,9	12,7	12,7	13,9	13,9	13,3	12,4
	Anketna stopnja	5,4	7,5	8,4	11,2	11	10,4	9,3
	Razhajanje	6,5	5,2	4,3	2,7	2,9	2,9	3,1
Zasavska	Registrirana stopnja	11,9	13,3	14,7	16,6	17,7	15,2	13,9
	Anketna stopnja	8,6	6	9,4	15,4	11,5	10,8	10,8
	Razhajanje	3,3	7,3	5,3	1,2	6,2	4,4	3,1
Posavska	Registrirana stopnja	12,2	13,4	13,9	14,8	14,7	13,6	12,8
	Anketna stopnja	9,1	13,1	11,7	10,9	9,1	6	7
	Razhajanje	3,1	0,3	2,2	3,9	5,6	7,6	5,8
Jugovzhodna Slovenija	Registrirana stopnja	10,0	11,6	12,8	14,1	13,9	13,0	11,7
	Anketna stopnja	7,1	6,8	9,7	11,1	9,2	9,8	8,1
	Razhajanje	2,9	4,8	3,1	3,0	4,7	3,2	3,6
Osrednjeslovenska	Registrirana stopnja	8,5	9,9	10,1	11,5	11,8	11,1	10,1
	Anketna stopnja	6,5	7,2	7,3	8,2	7,7	7,3	6,5
	Razhajanje	2,0	2,7	2,8	3,3	4,1	3,8	3,6
Gorenjska	Registrirana stopnja	8,1	8,8	8,9	9,8	9,5	8,6	7,6
	Anketna stopnja	7,1	7,3	7,5	7,3	6,4	6,9	6,1
	Razhajanje	1,0	1,5	1,4	2,5	3,1	1,7	1,5
Primorsko-notranjska	Registrirana stopnja	8,5	10,0	10,4	12,3	11,9	11,1	10,2
	Anketna stopnja	4,5	6,7	7,4	6,1	10	9	6,5
	Razhajanje	4,0	3,3	3,0	6,2	1,9	2,1	3,7
Goriška	Registrirana stopnja	8,6	10,0	10,3	11,7	11,3	10,3	8,7
	Anketna stopnja	6	6,5	8,5	10,1	8,5	7,7	7,1
	Razhajanje	2,6	3,5	1,8	1,6	2,8	2,6	1,6
Obalno-kraška	Registrirana stopnja	7,9	9,6	10,2	11,7	12,1	11,0	10,1
	Anketna stopnja	6,5	6,4	8,4	12,4	12,7	9,3	11,8
	Razhajanje	1,4	3,2	1,8	-0,7	-0,6	1,7	-1,7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, lastni izračuni

V večini regij Slovenije imamo razhajanja med anketno in registrirano stopnjo brezposelnosti, čeprav so v nekaterih regijah ta razhajanja večja kot v drugih. Pridobljene

podatke smo primerjali za obdobje od leta 2010 do 2016.

Pomurska regija je v tem obdobju imela kar veliko razhanje, v vseh letih je bila anketna stopnja brezposelnosti manjša od registrirane. Največje razhajanje je bilo v letu 2010 z 7,3 odstotnimi točkami, sledi leto 2016 z 6,6 odstotnimi točkami. Najmanjše razhajanje pa je bilo v letu 2011 z 2,3 odstotnimi točkami.

Razhajanje v Podravske regiji je bilo v manjši meri kot v primeru Pomurske regije. Najmanjša je znašala 2,4 odstotnih točk v letu 2015, največja pa 4,8 v letu 2011. Tudi na Koroškem imamo pozitivno razliko med uradno in anketno stopnjo brezposelnosti. V vseh letih opazovanega obdobja je anketna stopnja brezposelnosti manjša od uradne stopnje brezposelnosti. Največja razlika je bila v primeru Podravske regije v letu 2011, ki je znašala 5,9 odstotnih točk. V letu 2014 je bila ta razlika glede na druge rezultate majhna z 0,8 odstotnimi točkami.

Kot v vseh dosedanjih opazovanih regijah je tudi v Savinjski dolini bilo občutiti razlike med dvema različnima načinoma merjenja stopnje brezposelnosti. Najmanjšo razliko smo imeli v letu 2013, ko je bila le-ta 2,7 odstotnih točk. Sledita ji leti 2014 in 2015 z le 0,2 odstotnimi točkami več kot v letu 2013. V letu 2016 pa imamo rahlo večjo razliko, ki znaša 3,1. Največjo razhajanje pa smo izmerili na začetku opazovanega obdobja, in sicer v letu 2010, z kar 6,5 odstotnimi točkami.

V Zasavju je razhajanje med opazanim obdobjem imelo nihanja, v letu 2016 je razlika znašala 3,3 odstotnih točk, čez eno leto se je ta razlika dvignila na 7,3 odstotnih točk. V letu 2013 pa bila je razlika najmanjša, kar je znašalo 1,2 odstotnih točk, potem pa se je v letu 2014 spet dvignila na 6,2 odstotnih točk. V letu 2016 pa je znašala 3,1 odstotnih točk.

V Posavju je bila leta 2011 razlika minimalna. Znašala je 0,3 odstotnih točk. Eno leto pred tem pa je znašala 3,1 odstotnih točk. Leta 2015 pa je razlika bila med največjimi v vseh opazovanih regijah, saj je znašala 7,3 odstotnih točk.

Jugovzhodna Slovenija je imela čez opazovano obdobje najbolj konstantno razhajanje med anketno in uradno stopnjo brezposelnosti. Razhajanje v letih je nihalo med 2,9 odstotnimi točkami v letu 2010 in 4,8 odstotnimi točkami v letu 2011. Podobno kot regija Jugovzhodne Slovenije ima tudi Osrednja Slovenija konstantno razhajanje med dvema načinoma merjenja stopnje brezposelnosti. V primerjavi z drugimi regijami je razhajanje v tej regiji kar nizko. Največje razhajanje znaša 4,1 odstotnih točk v letu

2014. Najmanjše razhajanje pa je 2,0 odstotnih točk v letu 2010. Za tem sledi leto 2011 z kar 2,7 odstotnimi točkami. V letu 2016 je ta razlika znašala 3,6 odstotnih točk.

Najmanjše razhajanje med uradno in anketirano oz. realno stopnjo brezposelnosti čez celotno opazovo obdobje smo opazili na Gorenjskem, in sicer je najnižja znašala 1 odstotno točko v letu 2010. Takoj za tem sledi leto 2012 z 1,4 odstotnimi točkami, potem pa sledita tudi leti 2011 in 2016 z 1,5 odstotnimi točkami. Največjo vrednost pa smo opazili v letu 2014, ko je razlika znašala 3,1 odstotnih točk.

Primorsko-notranjska regija je imela največjo razliko stopnje brezposelnosti v letu 2013 z kar 6,2 odstotnimi točkami. V letu 2010 je ta razlika znašala 4 odstotne točke, leta 2016 pa 3,7 odstotnih točk. Najmanjšo razliko smo opazili v letu 2014, in sicer 1,9 odstotnih točk.

Na Goriškem imamo prav tako nizko stopnjo razhajanja. V opazovanem obdobju je v letu 2011 razhajanje bilo največje, in sicer 3,5 odstotnih točk. Za tem je razhajanje v letu 2014 z 2,8 odstotnimi točkami. Med letoma 2013 in 2016 je bila razlika najmanjša, saj je znašala 1,6 odstotnih točk.

Za razliko od vseh ostalih regij v Sloveniji ima Obalno-kraška regija v treh letih opazovanega obdobja večjo anketirano oziroma realno stopnjo brezposelnosti kot registrirano stopnjo brezposelnosti. V letu 2016 je razlika med registrirano in realno stopnjo -1,7 odstotnih točk. V letu 2013 smo izmerili razhajanje v vrednosti -0,7 odstotnih točk, v letu 2014 pa -0,6 odstotnih točk. V drugih letih pa je razlika pozitivna, in sicer v letu 2011 je bila ta razlika največja z kar 3,2 odstotnimi točkami.

Kot smo opazili v prvih 11 regijah Slovenije imamo pozitivno razliko med registrirano stopnjo brezposelnosti in dejansko stopnjo brezposelnosti. V primeru dovolj velikega razhajanja lahko sklepamo, da je v vseh teh regijah možen pojav sive ekonomije. Na Obalno-kraški regiji pa imamo v nekaterih obdobjih negativno razliko, ki nam daje vedeti, da je mogoče v tej regiji pojav sive ekonomije manj prisoten oziroma ni prisoten.

V nadaljevanju smo ocenili izgubo, ki jo je doživela Slovenija v BDP-ju za obdobje od leta 2009 do leta 2016 zaradi sive ekonomije na trgu dela. Kot že omenjeno, prvi korak vključuje izračun BDP-ja na dejansko opravljeno delovno uro. Pomembno je omeniti, da približevanje velikosti sive ekonomije v tem delu vključuje obdobje 2009-2016. Takšno obdobje je krajše za dve leti v primerjavi s prejšnjimi rezultati, ki zajemajo obdobje 2008-2017. To je posledica nedostopnosti podatkov za nekatere spremenljivke

za leti 2008 in 2017.

Naslednja tabela prikazuje izračun BDP-ja na opravljeno uro.

Tabela 4: Izračun BDP-ja na uro v Sloveniji za obdobje 2009-2016

Leto	Realni BDP v mil. EUR	Zaposlenost (osebe)	Povprečno opravljene ure na teden	Povprečno število opravljenih ur na leto	Skupno število opravlje- nih ur v milijonih	BDP po opravljenih urah
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)=(4)*52	(6)=(3)*(5)	(7)=(2)/(6)
2009	35809,2	596574	42,10	2189,2	1306,02	27,42
2010	36252,4	570099	41,90	2178,8	1242,13	29,19
2011	36487,8	551574	41,80	2173,6	1198,90	30,43
2012	35513,8	537938	41,90	2178,8	1172,06	30,30
2013	35111,7	532682	41,90	2178,8	1160,61	30,25
2014	36157,8	540094	41,90	2178,8	1176,76	30,73
2015	36974,6	534514	41,60	2163,2	1156,26	31,97
2016	38138,6	542187	41,40	2152,8	1167,22	32,67

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Eurostat in lastni izračuni.

Iz tabele 4 je mogoče ugotoviti, da je v opazovanem obdobju Slovenija v obdobju 2009-2016 doživela naraščajoč trend BDP-ja po delovnih urah. V prvem opazovanem obdobju je vsak zaposleni zaslužil 27,42 EUR na uro, medtem ko se je isti znesek v letu 2016 povečal na 32,67 EUR.

Naslednji korak pa je ocena aproksimacije ali grobega izračuna, koliko BDP-ja je Slovenija izgubila glede na razliko med registrirano in anketno stopnjo brezposelnosti ob predpostavki, da ta razlika vključuje ljudi, ki delajo (polni delovni čas) v sivi ekonomiji. Naslednja tabela predstavlja grobi izračun.

Tabela 5: Izračun sive ekonomije v Sloveniji v obdobju 2009-2016 v odstotkih BDP-ja

Leto	Razhajanje v %	Razhajanje v številu brezposle- nih oseb	Povprečno število opravljenih ur na leto	Skupno število iz- gubljenih ur v mil.	Izguba BDP-ja v mil. evrov	Izguba v BDP-ja %
2009	3,3	31064	2189,2	68,00	1864,60	5,2
2010	3,5	32515	2178,8	70,84	2067,61	5,7
2011	3,6	33482	2173,6	72,78	2214,93	6,1
2012	3,2	29152	2178,8	63,52	1924,59	5,4
2013	3	27460	2178,8	59,83	1810,03	5,2
2014	3,4	31260	2178,8	68,11	2092,78	5,8
2015	3,3	30252	2163,2	65,44	2092,64	5,7
2016	3,2	29571	2152,8	63,66	2080,10	5,5

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Eurostat in lastni izračun.

Prišli smo do zaključka, da je bilo v letu 2011 zabeležena največja izguba BDP-ja v opazovanem obdobju, in sicer v vrednosti 2214,93 milijonov evrov oziroma 6,1 %. Takoj za tem sledi leto 2014 z 2092,78 milijonov evrov oziroma 5,8 %. 0,1 odstotno točko nižjo izgubo smo zabeležili v letu 2015 in 2010. In sicer v letu 2010 je izguba znašala 2067,61 milijonov evrov, v letu 2015 pa 2092,64 milijonov evrov. Nekoliko manjšo izgubo BDP-ja zaradi sive ekonomije na trgu dela je Slovenija imela leta 2016, ko je ta izguba znašala 2080,10 milijonov evrov oziroma 5,5 %. V letu 2012 je bila izguba BDP-ja med najmanjšimi, čeprav ne najmanjša, in sicer je znašala 5,4 % oziroma 1924,59 milijonov evrov. Najmanjšo izgubo BDP-ja zaradi sive ekonomije v opazovanem obdobju smo imeli leta 2013, ko je izguba znašala 1810,03 milijonov evrov oziroma 5,2 %.

V primerjavi z uradnimi ukrepi, ki jih daje SURS, ali ukrepi drugih znanstvenih del, to približevanje daje pričakovano manjšo velikost neformalnega gospodarstva v Sloveniji. To je zato, ker analiza obravnava samo neformalno gospodarstvo na trgu dela, medtem ko, kot je razloženo v poglavju 2, smo izpustili nelegalne in prikrite dejavnosti.

5 Zaključek

S pomočjo tega dela smo prišli do naslednjih ugotovitev. Kar se tiče razhajanja med stopnjo registrirane brezposelnosti in stopnjo anketne brezposelnosti, lahko sklepamo da je v Sloveniji prisoten pojav sive ekonomije. Glede na opazovano obdobje jo je bilo najmanj leta 2008 z 2,3 odstotnimi točkami. Največ pa jo je bilo leta 2011, ko je bilo razhajanje med dvema stopnja 3,6 odstotnih točk.

Če primerjamo po spolu v Sloveniji se največ oseb ženskega spola odloči za udeležbo v sivi ekonomiji. V letih 2010 in 2016 je zabeležen najmanjši nivo sive ekonomije glede na opazovano obdobje pri moških, in sicer 2,7 odstotnih točk. V letih 2011 in 2014 pa najvišji nivo z 3,2 odstotnimi točkami. Ženske pa imajo opazno višjo stopnjo sive ekonomije kot moški. Npr. v letu 2010, ko je bilo razhajanje pri moških 2,7 odstotnih točk, je pri ženskah bilo 4,6 odstotnih točk. Najnižje razhajanje pri ženskah smo imeli leta 2013, in sicer 2,9 odstotnih točk.

Ocenjevanje sive ekonomije po regijah je pokazalo pričakovane rezultate, namreč v večini regij smo opazili prisotnost sive ekonomije. Izjema je bila Obalno-kraška regija, kjer smo imeli v letih 2013, 2014 in 2016 negativno razhajanje oziroma stopnja anketne brezposelnosti je bila višja od stopnje registrirane brezposelnosti. Regiji, ki sta zabeležili najvišjo stopnjo sive ekonomije sta Pomurska v letu 2010 z 7,3 odstotnimi točkami in Zasavska v letu 2011 tudi z 7,3 odstotnimi točkami. Regija z najmanjšo stopnjo sive ekonomije čez celotno obdobje je Obalno-kraška regija, regija z največjo stopnjo pa Pomurska.

Nazadnje, ko je siva ekonomija na trgu dela izmerjena v odstotkih BDP-ja, analiza kaže, da je v obdobju 2009-2016 Slovenija imela povprečno sivo ekonomijo v višini 5,5 % BDP-ja. Ta številka je po pričakovanjih manjša od uradnih ocen SURS-a ali drugih znanstvenih virov, ker analiza temelji samo na trgu dela in ne vključuje drugih virov nezakonitih dejavnosti.

Literatura

- Abdih, Y. in Medina, L. (2013) *Measuring the Informal Economy in the Caucasus and Central Asia*. International Monetary Fund, WP/13/137. (Ni citirano.)
- Bizilj, A. (2013). *Ste tudi vi uporabnik sive ekonomije?*. Spletna stran <http://https://data.si/blog/2013/09/17/kaj-je-siva-ekonomija/>, 17.7.2018. (Citirano na straneh 2, 3, 9 in 11.)
- Dreher, A. in F. Schneider(2009) *Corruption and the Shadow Economy: An Empirical Analysis*. Public Choice, 144/2, pp. 215–277. (Ni citirano.)
- Evropska Komisija (2018) *Undeclared work*. Spletna stran <http://ec.europa.eu/social/main>, 17.7.2018. (Citirano na straneh 5 in 6.)
- Evropska Komisija (2004) *Undeclared work in an enlarged Union*. com(98) 219. (Ni citirano.)
- Kirchgaessner, G. (2016) "On ESTIMATING THE size of the SHADOW economy". German Economic Review 18/1, pp. 99-111. (Ni citirano.)
- Medina, L. in Schneider, F. (2017) *Shadow Economies around the World: New Results for 158 Countries over 1991-2015*. CESifo Working Paper Series 6430, CESifo Group Munich (Citirano na straneh 9, 12 in 13.)
- Medina, L. in Schneider, F. (2018) *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?*. IMF Working Paper No. WP/18/17 (Citirano na straneh 2 in 13.)
- Nastav, B. (2009) *Siva ekonomija v Sloveniji, merjenje vzroki in posledice*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 2009 (Citirano na straneh 3, 8 in 11.)
- Nastav, B. in Bojnec, S. (2007). *Shadow Economy in Slovenia: The Labour Approach*. Managing Global Transitions, University of Primorska, Faculty of Management Koper, vol. 5(2), 193–208. (Citirano na strani 11.)

- Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (2002) *Measuring the non-observed economy: A handbook*. Paris: oecd. (Ni citirano.)
- Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (2008) *OECD compendium of productivity indicators*. Spletna stran <http://www.oecd.org/sdd/productivity-stats>, 10.8.2018. (Citirano na strani 15.)
- Packard, T., Koettl, J. in Montenegro, C. (2012) *In From the Shadow: Integrating Europe's Informal Labour*. Directions in Development: Human Development n. 70602, World Bank. (Citirano na strani 4.)
- Schneider, F. (2012) *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?*. IZA Discussion Paper Series No. 6423, March 2012. (Citirano na strani 8.)
- Statistični urad Republike Slovenije (2018a). *Metodološka pojasnila, 2017*. Spletna stran <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8138>, 11.4.2018. (Citirano na strani 7.)
- Statistični urad Republike Slovenije (2014) *Aktivno prebivalstvo (po Anketi o delovni sili), Slovenija, 2014*. Spletna stran <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5121>, 8.8.2018. (Citirano na strani 12.)
- Statistični urad Republike Slovenije (2018b) *Metodološko pojasnilo - Aktivno in neaktivno prebivalstvo*. Spletna stran <http://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/7788>, 8.8.2018. (Citirano na strani 8.)
- Tanzi, V. (1983) *The underground economy in the United States: annual estimates, 1930–1980*. IMF Staff Papers, 30, pp. 283–305. (Ni citirano.)
- Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2018) *Poročilo o razvoju / Metodološki listi*. Spletna stran <http://www.umar.gov.si/>, 8.8.2018. (Citirano na strani 7.)
- Vlada Republike slovenije (2018) *Proti sivi ekonomiji*. Spletna stran <http://www.protisiviekonomiji.si/dejstva/>, 18.7.2018. (Citirano na straneh 11 in 12.)